

Szűcs R. Gábor

Jól fésült ügyek

Szűcs R. Gábor

Jól fésült ügyek

ATHENAEUM

Copyright © dr. Szűcs Róbert Gábor, 2017

Minden jog fenntartva.

Kiadta az Athenaeum Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
Telefon: 1-235-5020
www.athenaeum.hu
www.facebook.com/athenaeumkiado
athenaeum@lira.hu

ISBN 978 963 293 105 0

Felelős kiadó: Szabó Tibor Benjámín
Felelős szerkesztő: Kal Pintér Mihály
Műszaki vezető: Drótos Szilvia
Borító: Földi Andrea
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben, 2017-ben.
Felelős vezető: Balla László, az igazgatóság elnöke

16.

Aki nem ismeri a térséget, hajlamos arra, hogy egész Skandináviát egységes egésznek tekintse, holott a régió belül igen nagy különbségek vannak. Kezdjük mindjárt a nyelvvel.

A dánról már írtam. Nos, a svéd nagyon hasonlít hozzá, olvasva majdnem tökéletesen érthető: a nyelvtan például csaknem ugyanaz. A számokat azonban germánul mondják, nincs az a bonyolult számalkotási rendszer, mint a dánban. A sorrend nem a német nyelv szabályait követi, vagyis a tízesek vannak elől, az egyesek hátul. Nekem az volt a bajom, hogy a nyelv többé-kevésbé fonetikus. Miután dánul már tudtam, ha a beszédet hallgattam, mindig el kellett képzelnem, hogyan írják a szót, és akkor megértettem. (Ha valakinek nem világos, képzelje el, hogy mondjuk, fonetikusan beszélnek hozzá angolul, vagyis úgy, ahogy a magyar fonetika szerint ejtenék. Aligha érti meg elsőre.) Persze, Svédországban is mindenki tud angolul, de a közvetítő nyelv szerepéről már írtam. Mindenesetre a lapokat gond nélkül olvastam, egy-két hónap után a tévét és a rádiót is értettem. Minthogy a filmeket ott is feliratozták, rengeteget tanultam úgy is, hogy közben szórakoztam. Ha viszont a tévéhíradóban dán volt a riportalany, hát akkor kiderült az ég: végre, minden szó érthető volt.

Stockholm több szempontból is más, mint Koppenhága. Egyrészt szigetekre épült, mindenütt hidak vannak, másrészt sziklás, sok az utcákat összekötő lépcső, de erről majd még írok később. A kerékpár nem általános, de a svédek amúgy rövidebb távon is inkább autóznak. A többségnek nagy autója van. Egy családnak több is. A másik nagy különbség, maga a város hangulata. Stockholm közel sem olyan *mosolygós*, mint Koppenhága. A svédek úgy tudják, hogy az ő fővárosuk Skandinávia központja, holott már régen nem az. Éppen Koppenhága az összekötő kapocs a kontinens és Skandinávia között. A dán fővárosban nincsenek felhőkarcolók, a svédben sok a magas épület. A Kungsgatan (én Király utcának hívtam, mert hát azt jelenti) két oldalán két, egymással szemben álló magas épület a harmincas

évekbeli New Yorkot idézi. Van aztán öt, egymás után sorakozó, rövidebbik oldalára állított gyufásdoboz, az sem kifejezetten gyönyörködtető.

A tél hosszú, sötét és többnyire nagyon hideg. Reggel tíz felé kezd világosodni, délután kettő-fél háromkor már sötét van, igaz, nappal ragyogóan süt a nap. A mínusz tizenfok délben sem ritkaság. A lakásunkból ráláttunk egy digitális hőmérőre, de a számokat nem tudtuk tisztán kivenni. Kora este már azt mondtuk: *mínusz két számjegy*. Amikor a fiam meglátogatott minket, leparkoltam a belvárosban és elindultam vele gyalog a valóban festői óvárosba, azzal, hogy megnézzük a királyi palotát is. Félúton sem voltunk, amikor azt mondta, forduljunk vissza és kiáltsuk ki a köztársaságot, különben lefagy az orra. A Mälár tó, amelytől nem messze laktunk, úgy befagy, hogy az autók átjárnak rajta, mint a teherautók a Ladoga tavon az Élet Útján a második világháborúban.

A nyár gyönyörű, akkor meg szinte éjjel-nappal világos van, csak hát ez nagyon rövid időszak. Ámbár május elején, amikor kezd kiolvadni a Mälár, a fiatalok ott ülnek a tóparton és belógatják a lábukat a vízbe. Középen még jég van.

Találhatunk jellegzetes, csak a svédekre jellemző ételeket. Igencsak figyelemre méltó például a surströmming, de hallottam már úgy is, hogy surströmmsherring. Nos, ez például világhírű rohasztott hal, de tényleg. Aki még nem szagolta, nem tudja, miről van szó, de talán meg lehet magyarázni. A heringet, rendszerint a legkövérebbeket, kissé megsózzák, hagymát tesznek rá és, ha nagyon eufemisztikus akarok lenni, fermentálják, de leginkább elrohasztják. Ennél a világon nincs bűdösebb, ehhez képest a kvargli, a már említett Táncsics bőrgyár, vagy a disszidált kolléga több hetes bőrdöndje maga a Chat Noir. Azt mondják, ez a balti tengeri hal sokkal bűdösebb, mint izlandi, japán, vagy koreai, ugyancsak fermentált társai, így évszázadok óta tartja a bűdösség világcsúcsát. Minthogy a rohasztás széndioxidot fejleszt, a halakat tartalmazó konzervdoboz kissé felpúposodhat, ez normális. Viszont repülőgépen nem szállítható, repülőtéri üzletekben nem kapható, mert felrobban. A svéd naptárakban szerepel a surströmming nap, ez rendszerint augusztusban van, hiszen az április-májusban fogott halat használják erre a célra, és néhány hónapot várni kell, amíg jól megrohad. Ezen a napon kell kibontani a surströmminget, már ha valaki ezt egyáltalán kibontja.

Az is érdekes, hogy Svédországban (de Skandináviában szinte mindenhol) édes a kenyér. Van persze nem édes is, azt nevezzük kivételnek. Az

északon termett, gyenge minőségű gabonából készült tészta ugyanis csak úgy kel meg, ha cukrot adnak az élesztőhöz. Más változat szerint viszont a régi Svédországban olyan szegények voltak az emberek, hogy nem tellett édességre, ezért a kenyeret cukrozták meg, és ez a szokás megmaradt.

A svédek nem olyan kedvesek és közvetlenek, mint a dánok. Ha például meghívunk valakit munkaebédre egy étterembe, gyakran az a viszonzás, hogy ő meg vendégül lát bennünket egy kávéra az irodájában. Persze, többnyire azért mégis csak kedvesek. Itt is tegeződik mindenki mindenkivel, az uralkodót kivéve. Amikor először mentem ügyeletbe a nagykövetségre, eltévedtem, de már egészen közel jártam a célohoz. Előttem ment egy rendőrautó, rávillogtam, megállt. Elmondtam a rendőrnek a problémát.

– Gyere utánunk! – mondta.

Aprókat szirénázgatva felvezetett. Úgy érkeztem a nagykövetségre, mintha volnék valaki.

Az első télen akkorát estem a járdán, a lefagyott havon, hogy hirtelen az ég volt alul és a járda fölül. Hárman ugrottak a segítségemre.

Külön téma, fő téma, legfőbb téma, legfőbb kincs az alkohol. A svédek viszonya az alkoholhoz egészen különleges.⁵⁰ Alkohol (kivéve a cidert és a gyenge sört) ugyanis kizárólag a Systembolag,⁵¹ vagyis szó szerint a Rendszervállalat nevű hálózatban lehet kapni, amelynek boltjai munkaidő után kizárólag csak pénteken tartanak nyitva. Ilyenkor hosszú sorok kígyóznak a – rövidítve csak Systemnek hívott – boltok előtt, de olyat is láttam, ahol a rendőrség tartotta fenn a rendet. A svédek ugyanakkor szégyellik ezt a szokásukat, a szomszédok, ismerősök is gyakran tesznek úgy, mintha nem látták volna egymást, amint összekoccannak az üvegek a szatyrokban. Péntek este azután már áll a bál: a nyolcemeletes ház hetedik emeletén, ahol lakunk, még a reggeli óracsörgés is áthallatszott a szomszédból, nemhogy a

50 1917-től 1955-ig az Ivan Bratt orvostól elnevezett *Bratt-rendszer* volt érvényben, ami lényegében jegyrendszert jelentett (bár személyre szóló *motboken* nevű füzetkében tartották nyilván), mindenkinek csak havonta adott mennyiségű alkohol vásárlására volt joga. Ezt egy szombati napon szüntették meg, ezért a péntek este már különleges a svédek számára. Ha egy vendéglőben, étteremben alkohol lehet kapni, azt külön kiírják (*fullständiga rättigheter* – szó szerint: teljes körű jogok), és persze ez igen nagy vonzerőt jelent. (További információk: <http://www.systembolagethistoria.se/>, svédül)

51 Az alkoholárusítási monopóliumot a svéd uniós csatlakozáskor, hosszas vita után az Európai Bizottság is jóváhagyta, csak azt kötötte ki, hogy a hálózatba minden korlátozás nélkül be lehessen jutni, és szabad legyen a verseny.

péntek esti láz, amikor az artikulálatlan, részeg üvöltés és a bútorok zuhanása varázsolta hangulatossá az éjszakát.

Az egy négyzetméterre jutó legtöbb részeg svéd, mindazonáltal Helsingørben található. A legenda szerinti Hamlet városát ellepik, a vár körül már nincsenek, mert nem azért jöttek. A legnagyobb *svédsűrűség* a pompás pályaudvar környékén található, maga az épület olyan, hogy a tájékozatlan látogató azt hiszi, ez a vár. Pedig nem. Szóval, ott vannak, illetve annak a környékén, a sétálóutcában, meg a főtéren meg a komp előtt. Általában menyeien részegek, olyannyira, hogy hozzájuk képest a Wágner úr absztinens. Egyszer láttunk egy feltehetően terhesége utolsó hetében lévő hölgyet, ott állt a komp előtti téren, körülveve üres palackokkal, bambarészegen nézett a semmibe.

A svédek nagyon precízek, előírások szerint élnek, ezért volt különleges, hogy egyszer recept nélkül tudtam vásárolni vényköteles gyógyszert, igaz, adtam egy üveg pezsgőt a gyógyszerésznek, aki felkiáltott: *á, Tokaji!* Nem akartam csalódást okozni, hagytam, hadd higgye... majd pénteken kiderül... Úgy hírlik, hogy ha az ember Stockholmban, mondjuk egy padon ott felejtí az aranyóráját, másnap ott találja. De ha otthagy egy üveg bort, amíg elfordul az illető, az már eltűnik. Mi több, már egy fél üveggel is ez a helyzet.

Tizenhatodik példa

A stockholmi kereskedelmi kirendeltség a főváros egyik főutcáján, a Birger Jarlsgatanon volt,⁵² a harmadikon. Az alattunk lévő emeleten a kenyai nagykövetség. A hatvanas-hetvenes években nagyon komolyan vettek mindent, ami a diplomáciai missziók státusára vonatkozott, hiszen, akármennyire is semleges (vagy éppen azért), Svédország lényegében semmiképpen nem minősült baráti területnek. Ügyeleti időben az egyik kolléga egyedül volt az irodában, amikor csöngettek. Alacsony termetű lévén, lábujjhegyre állt. Kinézett a kukucskálón. Egy megtermett rendőr állt ott.

52 A névadó, Birger Jarl (eredeti nevén Birger Magnusson, a *jarl* fejedelmet jelent) a tizenharmadik században uralkodott, és az egyik legnagyobb svéd király volt, lényegben ő építette Stockholmot. Bár a Névánál vereséget szenvedett az oroszoktól, finnországi terjeszkedése révén megszilárdította Svédország tengeri hatalmát. Fia, I. Valdemar kiskorúsága idején kezdett uralkodni, annak felnőtté válása után apa és fia megosztotta a kormányzást.

Rendőr, hatósági személy a külképviselet területére (és a kirendeltség, mint a nagykövetség kereskedelmi osztálya annak minősült) csak a nagykövet engedélyével léphet be. Így hát a kolléga nem engedte be a rendőrt. A telefonhoz akart szaladni, hogy hívja a nagykövetségi ügyeletet, vagy a kereskedelmi főtanácsost, de a csöngetés nem maradt abba. Egyszerre csak a rendőr, bumm, berúgta az ajtót és felkapta a kétségbeesetten kapálózó és tiltakozó kisembert.

– *Bomb, you fool!* – kiabálta a közeg, és már vitte is ki, ölben a magyart.

Mint kiderült, a kenyai nagykövetségről (az épület előtt gyakran volt kenyai ügyek miatt tüntetés) bombariadót jelentettek, ki kellett üríteni az épületet. De úgy tűnt hiába próbálja a kolléga, élete kockáztatásával megvédeni a kirendeltséget.

Stockholmi munkahelyemen én is úgy éreztem magam, mint a régi kolléga a rendőr szorításában. Volt valami halvány sejtésem arról, miért szorítanak, de ettől nem lett jobb. Attól féltem, idővel a bedarálás ürge sorsára jutok, tudják, aki a miniszteri titkárságra telefonálgatott, ha kijátszotta a nővért.

Amikor az új kereskedelmi főtanácsos megérkezett, én már néhány hete kint voltam. Beköltöztünk abba a lakótelepi, hetedik emeleti lakásba, ahol olyan nagyszerű volt a szigetelés, hogy a lányom szobájában soha nem maradt függőlegesen a függöny. Régi vicc, még a rendszerváltozás előtti: lehet-e Svédországban szocializmust csinálni? Válasz: igen, de minek? Hát, úgy látszik, részben sikerült. Az új főtanácsossal kapcsolatban, aki vagy tíz évvel fiatalabb volt nálam, semmiféle haragot, féltékenységet nem éreztem. Sőt miután régről ismert kollégám volt, még a magam módján örültem is neki. Azt hittem, ismerem. Azt hittem, barátok vagyunk. Felkészülésem idején meg is látogattam, főként mert korábban már volt öt évig kereskedelmi titkár Stockholmban, tehát tapasztalatot szerettem volna gyűjteni. Hát ez később ragyogóan sikerült.

Persze volt, aki már az előtt kifejezte rajongását, hogy a főtanácsos megérkezett volna. A gazdasági ügyintéző finom, péklapátszerű női keze hatalmas virágcsokrot készített be a főnöki szobába, már csak az hiányzott, hogy fellobogózzák az irodát. A *szolgahajlongás*⁵³ édes illata terjengett a levegőben. Amikor a főnök megérkezett, persze pezsgő, koccintás, közhelyek,

53 William Shakespeare: Julius Caesar, III. felvonás, 1. szín

zümmögőkórus. Mindez egy nagy cél érdekében. Lehet, hogy valaki még verset is írt, ám ez nem biztos. Mindenesetre nem én voltam az. A főtanácsos, nevezzük *sine ira et studio*, azaz harag és részrehajlás nélkül, a híres magyar filmszínész után szabadon Szőke Sakálnak.

Mindjárt az első nap behívatott az irodájába. Olyan barátságosan nézett rám acélszürke szemével, hogy rögtön tudtam, semmi jóra nem számíthatok. Nem mintha számítottam volna. Az ilyen pillantás miatt magasabb fokozatra kell állítani a fűtést.

– Remélem – kezdte –, jól fogunk tudni együtt dolgozni. Békében, barátságban, egységben. Erről van szó, a közösségről. A közösség a legfontosabb. A jó közösség fél siker. Mindenki egyformán, egy célért. Mellesleg, ma reggel láttam, hogy itt parkoltál a kirendeltségnek fenntartott négy hely egyikén. – Bevallottam. – Többé ez ne forduljon elő! Azé a parkolóhely, aki előbb jött. A közösség érdeke az első. Ehhez alkalmazkodni kell. Ha tetszik, ha nem.

– Én jöttem legkorábban.

– Nem úgy értem. Aki előbb jött ki Stockholmba, azé a hely. Ez a közösség érdeke. Négyen vannak előtted.

– És én hol parkoljak?

– Ahol helyet találsz.

A svéd fővárosban irgalmatlanul nehéz parkolni, ezért mindennap a kirendeltség előtt álltam meg, ahol viszont tilos. Stockholmban a parkolóőr egyfajta állam az államban. Többségében nők, ezért *lapp lisának* hívják őket (a *lapp-en* svédül, meglepő módon, cédulát is jelent. Két énekesnőt is hívtak így, szándékos áthallásról is lehet szó tehát a névben). Zöld egyenruhát hordanak, és képesek tizenöt fokos fagyban is megvárni, amíg letelik a negyedórás várakozási idő, akkor pedig kíméletlenül büntetnek. Nekem, mint diplomatának nem kellett kifizetni a büntetést (bár ezt a bécsi egyezmény nem szabályozza egyértelműen), pedig a büntetécédulákból már komoly irattárnyi anyag is összegyűlhetett volna, hiszen elmentem és visszajöttem, naponta többször is. Iszonyatos összegű büntetést szedhettem össze, bár nem számoltam. Az egyik nagy svéd napilapban meg is jelent egy cikk, *Diplomaták, tanuljatok meg parkolni!* – címmel, amelyben felsorolták kinek van a legtöbb büntetése, és büszkén közölhetem, hogy az első helyen végeztem, két kört ráverve az orosz kollégára. Erre a kirendeltség – hogy lássam, Szőke Sakálnak milyen arany szíve van – bérelt nekem helyet egy parkolóházban. A ház két utcával az iroda fölött volt, a már em-

lített vaslépcső vezetett oda. Nem is egy. Télen nem tisztították (igaz, ezt kiírták becsülettel), lefagyott az egész, ekkor az utolsó szintet négykézláb tettem meg... első a biztonság. A táskám valahol a hónom alatt, ha volt nálam valami szatyor, azt a fogam közé vettem. Még jó, hogy az utca ilyenkor többnyire néptelen, a svédek különben sem törődnek az ilyesmivel, szabad ország, mindenki úgy hülyül meg, ahogy akar. Szőke Sakál nagylelkű gesztusáért igazán hálás voltam.

– Még valami – mondta az első megbeszélésünk alkalmával. – A helyettesemet én választom meg. És nem te leszel az. Rövidesen kijön egy nagyszerű kollégánk, nekem régi barátom, te is ismered, együtt dolgoztunk valamikor a minisztériumban, aztán itt is, Stockholmban. Ő lesz a helyettesem.

– Miért? – kérdeztem halványan, a gödör mélyéről, a lódög mellől (Hölderlin ist Ihnen unbekannt?) –, nekem otthon azt mondták, hogy én...

– Nem bízom benned – mondta rideg őszinteséggel. – Én a barátomban bízom. És a helyettesi pozíció bizalmi beosztás.

Rájöttem – nem kellett hozzá nagy ész –, hogy fél tőlem. Fél attól, hogy általa nem ismert, de feltételezett régi kapcsolataimat felhasználva majd a helyére török, vissza akarom szerezni az elveszített pozíciót. Ez lett volna az utolsó dolog, ami eszembe jut. Nem is voltak régi kapcsolataim. Azonkívül mozsárban törtek össze, hogyan tudnám helyreállítani magam, pláne cselet szőni, vagy ilyesmi.

Innentől aztán nagyon mulatságos volt az egész. Minden reggel találtam egy papírt az íróasztalomon.

„A szőnyeg sarkát ismét felhajtva találtam. Többé ez ne forduljon elő!”

„A bal alsó fiókot nem zártad be. Az nem mentség, hogy üres.”

„Tegnap a szőnyeg másik sarka volt felhajtva. Egy szőnyegnek négy sarka van. Többé ez ne forduljon elő! Nagyobb figyelmet!”

„A padlón egy golyóstollat találtam. Vigyázz az állam vagyonára!”

„Miért nem etted meg a tízóraidat? A szemétkosárban egy fél kenyér volt.”

Eleinte egy otffelejtt régi írógéppel írtam az anyagaimat, a jelentések, levelek, sajtószemlék fogalmazványát, aztán, ha a kettő közül az egyik titkárnő ráért, letisztázta azokat. Szőke Sakál minden mondatomat mindig átjavította pirossal, a helyes magyarságot következetesen kacifántos cirka-lomra, a helyesírást következetesen helytelen írásra változtatva (ikes ige ist Ihnen unbekannt?). Ragaszkodott ahhoz, hogy a táblázatok, felsorolások helyett egyetlen, bővített mondatba foglaljunk minden számot, adatot, szá-

zalékot. Ettől a mondat rosszabb lett, mint a Laricsev-féle középiskolai szövegspélda-gyűjtemény, és még annál is kevésbé érthető, ami azért mégis csak valami.

Elvettem egy, a raktárban fekvő gömbfejes, ámde több éve nem használt írógépet, mert untam már, hogy a régin folyton szalagot kell cserélni, és a festék, ugyebár igen nehezen mosható ki és le.

Azonnal észrevette.

– Ki engedte meg? – mutatott bűncselekményem tárgyi bizonyítékára.
– Minek ez neked?

De végül maradhatott a gép. Lám, a főnök, amint azt a garázskérdésben megmutatta, jóságos is tudott lenni.

Aztán rövidesen megérkezett az új helyettes. Virágcsokor, egyebek. Az ünneplés talán rövidebb volt, talán szavalat sem hangzott el, ám az asztalán ott volt egy új számítógép (akkoriban még jobbra csak szövegszerkesztő), a képernyőn futó felirat svédül és magyarul: *Isten hozott Stockholmban!*

Úgy nagyjából ennek öröme néhány hónap elteltével a munkaidő lejárta előtt tíz perccel behívatta az évtizedek óta Svédországban élő, és akkor már évtizedek óta nálunk dolgozó magyar tolmács-titkárnőt, és azonnali hatállyal kirúgta. Hogy kit vett fel helyette, azt már régen eldöntötte, másnap már munkába is állt az új *bizalmi kérdés*. Kirúgott elődje, Vera Karlsson már nem volt tizenéves, sőt harmincas sem, és nyugodtan kérdezhetjük még egy darabig tovább, hogy mennyi nem volt. Na most, ilyen korban Svédországban sem könnyű állást találni. Viszont, ha tanulsz valamit, bármit, mondjuk egy szervezett tanfolyamon, azt elismerik munkaviszonynak, és kapod a munkanélküli-segélyt. Így Vera beiratkozott egy japán nyelvtanfolyamra és egy darabig élédegéltek a segélyből, valamint férje sportújságírói fizetéséből. Vera azután állást talált egy fekete-afrikai ország nagykövetségén. Imádott ott dolgozni, nagyon szerette azt a tisztességes környezetet, intelligens, emberséges, a munkát megbecsülő nagykövetét. Onnan is ment nyugdíjba. Ilyenkor az ember megkérdezi magától: mit is nevezünk mi európainak.

Ami pedig a kirúgást illeti, hát erre mondják azt, hogy az ilyen helyzetek öt-tíz évvel biztosan megrövidítik az életet. Csak nem tudjuk, honnan kell visszszámolni.

Voltak rendezvények a főtanácsosi lakásban is bőven. Születésnap, névnap, csak úgy. Ez olyan *májuselseje-szerű* valaminek számított, erre ugye nem kötelező elmenni, de ha nem vagy ott, a közösség ellensége leszel.

Princess-tortát ettünk, kívül zöld marcipán, belül csokoládé, ennek ketten örültek, aki ette az azonnal, később meg a fogorvos. Szőke Sakál ilyenkor mindig viccelt, mindenki más is nagyon viccelt, szépen demonstráltuk, hogy egy közösség vagyunk és keményen dolgozunk, de nagyon viccelünk érte, vagy fordítva. Én meg arra gondoltam, hogy nem is kéne nekem ez a stílbútoros, majdnem egész emeletet betöltő lakás, mert a garázsbejáró nagyon meredek és kacskaringós, a főnöki Volvót csak tönkretenném, aztán viselhetném a következményeit. Ugye, milyen jó nem főnöknek lenni?

A legszebb feladatokat mégis karácsony előtt kaptam. Karácsonyi történet, az ám, két felvonásban. Íme az első:

Behívatott megint.

– Ma délelőtt megérkeznek az otthonról rendelt italok a kirendeltségre. Nagy tétel, azért rendeltük, hogy karácsonyra, meg a karácsonyi fogadásra legyen miből ajándékozni és kínálni. Valakinek vigyáznia kell, nehogy akár egy üveg is eltűnjön. Te leszel az. Állj ott, el ne mozdulj és számold meg, hogy pontosan az adott mennyiség érkezik-e! Ha nem, téged tesznek felelőssé.

Előléptettek hivatalsegédvé. De ha egyszer egy karrier elindul, az meg nem áll.

Második felvonás:

– Szét kell hordani a karácsonyi ajándék italokat. Rád bízom ennek a fontos feladatnak a nagy részét. Itt vannak a cégek, intézmények, címek. Tíz-tizenkét hely az egész. Készíts magadnak útitervet!

Jesszus, ez azt hiszi, hülye vagyok. Én meg azt, hogy igaza van.

Stockholmban aznap sem volt könnyebb parkolni. Leálltam a kocsival egy helyen, ez lett a támaszpont, és onnan hordtam ingázva az üvegeket, mint egy kompember. Mínusz tizennyolc fok volt. A legbosszantóbbnak mégsem ez bizonyult. Ha az ember egy idő után, mondjuk, nem érzi a fülét, akkor az már nem is hiányzik, akár le is eshet, Bem apó levágott ujjáról szóló mondása a fülre alkalmazva valahogy így szólna: egy haszontalan fülemmel kevesebb. A legbosszantóbb az volt, amikor kiderült, hogy legalább két cím rossz: a megadott helyen üres telek állt, vagy éppen a cég költözött el. Ezeket az üvegeket visszavitettem, Szőke Sakál egy vállrándítással elintéztnek vette a dolgot. Nem is volt fontos.

Persze, most megint meg lehet kérdezni, miért nem emeltem fel a szavam. Egyszerű. Azt gondoltam, várok, amíg a lányom leérettségizik, és

majd akkor. Magammal nem tolok ki. „Nem muszáj hősnek lenni, ha nem lehet” – írta József Attila. De akkor aztán akár haza!

És persze nem foglalkoztam komolyan gyilkossági gondolatokkal. Úgy látszik, valóban meghülyültem.

Értékelés

Az előzőekben két dolgot szerettem volna bemutatni. Egyrészt azt, hogy külszolgálaton az ember mennyire egyedül van. Másrészt azt, hogy ha nem érzi jól magát a munkahelyén, akkor komoly esély mutatkozik arra, hogy az országban sem találja majd a helyét; a rossz érzés valahogy kivetülhet az állomáshelyül szolgáló városra is. Stockholmot azóta sem szeretem: egyszer jártam ott évekkel később, átutazóban voltam, és valahogy az utcára sem akaródzott kimenni, de miután vendéggel mentem, sőt egyben vendég is voltam, hát ha akartam, ha nem... Nem lett nagy élmény.

Ha odahaza bajod van a munkahelyeden, ott vannak a kollégák, barátok, rokonok, szülők – kipanaszkozhatod magad, tanácsot kérhetsz. Külszolgálaton a házastársad van, aki persze a legjobb partner (hiszen különben nem volna a házastársad), de rajta kívül senki más. Ha ugyanis egy vezető olyan, mint a mi Szőke Sakálunk, akkor „mindenki szem a láncban” – lám, Illyés zsenialitása nem csak makro-, hanem mikrokozegben is pontosan érvényesül.

Közel ötvenévesen kellett megtapasztalnom, hogy egy főnök körül – annak képességétől függetlenül – kialakul a Bólogató János Baráti Kör, amelynek egyetlen, bár nem elhanyagolható előnye, hogy jobb benne lenni, mint azon kívül. Nem volt szerencsém, mert én voltam csaknem az egyetlen, aki nem kívánt csatlakozni (a főtanácsos titkárnője az irodán kívül fejette ki lágyan rebellis nézeteit). Pedig ha szépen kérem, és belátom, hogy nagyot hibáztam, amikor megszülettem, akkor felvesznek, ha nem is belágnak, de talán egy jól körülhatárolható *külső kör*nek. Nekem ehhez nem volt kedvem, és esténként, amikor az ágyban olvasni kezdtem, és valahogy az első mondatok után elvesztek a sorok, azon merengtem a nyitott könyv fölött, hogy Szőke Sakál képes lesz-e engem végleg hazaküldetni úgy, hogy meg sem várja a két évet.

Talán bizonyítékul felmutatja majd a szőnyeg felhajtott sarkát.

Tizenhetedik példa

Stockholmban is voltak azért kellemes pillanatok, már hogye lettek volna. Először is, a főváros környékén van nyolc műemléki, és persze látogatható kastély. Mi mindet végigjártuk.

Másodszor és sokadszor: az emberek. Akkor már úgy egy-két éve megszoktam a cigarettáról. Napi három dobozról nem könnyű, de megtaláltam a pótlékot: a cukormentes cukrot. Találtam is egy fajtát, amit azonban nem mindenütt lehetett kapni, én viszont ragaszkodtam hozzá. Egyszer kiszámoltam: majdnem hajszálpontosan annyi cukrot szopogattam el naponta, mint ahány cigit szívtam azelőtt. Az egyik trafik (nem egészen az, de jobb híján nevezzük annak) kirakatában, a kirendeltséghez közeli Kungsgatanon megláttam a kiválasztott cukrot, bementem. Egy férfi és nő – mindketten középkorúak –, egymással szemben állva, jó hangosan magyarul beszéltek.

– Anyád valaga – közölte a nő, tényszerűen.

– A tiéd – vágott vissza a férfi, igen szellemesen. – A kurva anyád!

– Lófasz a seggedbe! – ajánlotta a nő.

Tovább is jutottak. Én csak álltam ott, hallgattam, az ízes magyar beszéd iránti szomjamat oltva, félrehajtott fejjel, hátha akkor több jön. Aztán megszólaltam.

– Jó napot kívánok! *Kezicsókolom!*

Úgy maradtak, mint Lót és Lótné. Mint kiderült, erdélyi magyarok, évek óta Svédországban élnek, most pedig csak átmeneti félteértést tisztáztak. Azután mindig ott vettem a cukrot meg a tévéújságot is. Többé azonban nem fogtam ki ilyen zaftos párbeszédet. Viszont mindig beszélgettünk egy keveset. Amikor úgy esett a hó, hogy az autó ablaktörlője alig vitte, és két tisztítás között a járdán is bokáig ért, az asszony csak legyintett.

– Ez semmi. Látná, mi van télen fönt, a Hargitán.

Mondtam, hogy nem láttam, de Szakállas Ábeltől tudom. Megértette. Amikor néhány évvel később ismét Stockholmban jártam, már másik üzlet volt a bolt helyén. Ki tudja, lehet, hogy fent vannak a Hargitán.

Svédországba egyebek között bort is eladtunk (lám, lám, a bevezetésben elmondottak részben valóra váltak), még hozzá kóser bort (tokajit, bizony), és kóser pálinkát is. Apa és fia volt a cég, a papa már nem fiatal, a fiú lényegében átvette a vállalkozást. Lengyelországból települtek át. Én az

öreggel beszélgettem egy fogadásunkon, megkérdeztem, hogyan vészelte át a vészorszakot. Halálos humorral válaszolt.

– Üdültem.

– ???

– Hát... Bergen-Belsenben, Mauthausenben, Auschwitzban.

Jaj.

Stockholmba – feleségem és lányom unszolására, ellenkezésemet semmibe véve – kivittük a macskánkat, Spurit. Spuri kóbornak született, a mátyásföldi lakótelepen a komisz kölkök alaposan megkínozták, végül Gábor fiamék találtak rá erre a vörösésbarna kismacskára. A lépcsőházban, a lépcső alatt lakott, mint Harry Potter, csakhogy ő egy bevásárlószatyorban. Miután mindentől félt (az előzmények ismeretében okkal), a zajra, csöngésre beszaladt valamilyen rejtekhelyre, ezért kapta a Spuri nevet.

Miután Magyarország nem volt tagja az Európai Uniónak, be kellett szereznünk az előírt állatorvosi igazolásokat. Aztán megtudtuk, hogy a macskának, annak ellenére, hogy legális migráns, hetekig karanténban kell lennie. Spuri Ferihegyen óriási sikert aratott a vámosok, főleg a hölgyek körében, igaz, benéztek a dobozának aljára is, hátha kicsempész egy egeret. Az Arlanda repülőtéren már várt a svéd hatósági ember, elvitték Spurit Jönköpingbe, Stockholmtól kétszáznyolcvanöt kilométerre, karanténba. Ott van ugyanis a Statens Jordbruksverk, vagyis a svéd Állami Mezőgazdasági Hivatal Állat-egészségügyi Központja. Egyszer meg is látogattuk. Egy kedves, fiatal hölgy, a gondozó szólt neki, hogy látogatói vannak. Spuri kijött, láttuk, hogy egészséges, csak hát ugye, a honvágy... Jó dolga volt, külön szoba, kifutó, kaja, pia, minden, igaz, kimenőt nem kapott, és katonaviselt emberként tudom, hogy ez mit jelent. A karanténes időszak leteltével vonaton hozták Stockholmba. Az állomáson már a raktárban megérezte, hogy ott vagyunk és harsányan nyávogott. Kiváltottuk és hazavittük a hetedik emeleti lakásunkba.

Éva és Judit lányom néhány hónappal később, nyáron, úgy gondolta, hogy miután szép idő van, leviszik a karanténban jól meghízott macskát sétálni. Úgy vélték, hogy a mátyásföldi, ötvenhat négyzetméternél többszörösen nagyobb lakásban unatkozik. Vettek egy pórázt, és egy délután, amikor még nem voltam otthon, szépen el is indultak Spurival, aki azonban az első bokornál kiszabadította magát és megszökött. Hiába kerestük. Közben néhány napra elutaztunk Helsinkibe, és onnan egynapos kirándulást tettünk Tallinnba. A macska addig ismeretlen helyen bolyongott.

Ha tél van, aligha éli túl, de így, mint a nyomokból később látható volt, az erdős-fás-ligetes környéken madarakkal táplálkozott, igaz, vizet aligha talált, mert többhetes volt a szárazság. Amikor visszajöttünk, több lakó is mondta, hogy látta Spurit a környéken. Másnap Judit megtalálta az alatt a bokor alatt, ahonnan eltűnt. Spuri ugyanis többször visszatért a tett helyszínére. Volt is nagy öröm. Ivott, evett, ivott, aztán megint ivott, aztán újra ki akart volna menni, zsupsz, le a hetedikről, de bezártuk az erkélyajtót, és a hölgyek a továbbiakban eltekintettek a sétáltatásától.

Helsinkibe és vissza repülővel utaztunk, kedves kollégám, egyetemi csoporttársam, akit csak *Prof*nak hívtunk, volt a kereskedelmi tanácsos, ő foglalt nekünk szállást, várt a reptéren és el is vitt a szállodába. Később kiderült, hogy néhány párocska meglehetősen rövid időt tölt a hotelben. A szobánkban extra mély, rózsaszín kád tette különlegessé a fürdőszobát. De a lényeg, hogy a Mannerheim sugárút közelében laktunk. Helsinkiben több nevezetességét erre az útra fűzték fel, többek között a kongresszusi palotát is, ahol az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferenciát tartották 1975-ben, megállapodtak abban, az európai országok határai megváltoztathatatlanok.⁵⁴ Ez volt a tíz alapelv egyike. Megnéztük Paavo Nurmi és Lasse Virén szobrát, jártunk a kikötőben és áthajóztunk egy kis szigetre, ahol az állatkert van. Ami a finn nyelvet illeti: tömegben tisztára úgy hangzik, mint a magyar, sőt egész mondatokat vél hallani az ember a mellette elhaladóktól. Én például azt a megdöbbentő állítást hallottam, hogy *tegnap voltam Győrben*, persze, hogy nem ezt mondta, de úgy hangzott.

Egészen véletlenül megláttunk egy hirdetést egy utazási iroda kirakátaban, amely egynapos tallinni utat ajánlott, pontosabban csak a hajójegyet oda-vissza. Felkerekedtünk hát és átruccantunk Észtországba, amely akkor csak néhány éve vált ismét függetlenné. Ez látszott. Olyan városba érkeztünk, amely teljes egészében mosolygott. A villamosok tarkára festve, az emberek vidámak, felszabadultak (szó szerint is). Mindjárt a kikötőből indult a városnéző busz (jé, Ikarusz az 1980-as évekből!), idegenvezetővel. Az óváros gyönyörű. Az oroszok lakta negyedben ezzel szemben a fiatalok az utcán bömböltetik saját rockzenéjüket. Az orosz lakosság láthatóan frusztrált. Nehezen viseli el, hogy megszállóból, kisebbséggé, idegenné vált. A város fölötti dombon lévő pravoszláv templomba be sem jött velünk az idegenvezető, de elmondta, hogy az az orosz uralmat jelképezi, és ő oda

54 Azóta ezt csak Oroszország szegte meg a Krím félszigettel. A később többfelé szakadt országok (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Szovjetunió) külső határai nem változtak.

be nem teszi a lábát. Sivár és megdöbbenő volt az elhagyott orosz negyed: Sztálin-barokk házak szomorú szürkesége, mind-mind üres, néma, egy szétomlott birodalom temetője. Még odafelé, a hajón megismerkedtünk egy amerikai turistával, aki a városnézésen is ott volt. A visszaúton, a hajón megkérdezte, mi a véleményem. A szovjetek, mondtam, valóban felszabadítottak bennünket, hiszen kiverték a német és a magyar nácikat. Ez minden kétséget kizáróan felszabadulás. De aztán ott maradtak, és ha még néhány évtizedig ott tanyáznak, most Budapest is olyan lenne, mint az elhagyott tallinni szovjet negyed.

Stockholmban aztán megpróbáltuk meghonosítani a magyar fürdőkulturát. Ehhez az kellett, hogy a svéd társadalombiztosítás elismerje a gyógyfürdő gyógyító jellegét, ami nehéz harcnak ígérkezett, még annak ellenére is, hogy a svéd orvosdelegáció korábban megnézett néhány magyar fürdőt. Egy svéd hölgy – aki Magyarországon balneológiát tanult – mégis megpróbálkozott egy magyar típusú fürdő megnyitásával és népszerűsítésével Stockholmban. Hivatalból meglátogattam. A fürdőt lakásból alakították át, volt benne egy fogadóhelyiség, három szoba, három kád. Eltűnődtem, mi van, ha egyszerre négyen akarnak fürdeni.

Ettől megihletődve rendeztünk viszont egy biokozmetikum-bemutatót az egyik nagy stockholmi szállodában.

– A svédek szerintem imádják a hülyeségeket – mondtam egy értekezleten. – Próbálkozzunk meg ilyen *izé*-bemutatóval!

Szőke Sakál beleegyezett, de minden szervezést rám bízott és stílszerűen közölte, hogy ha befürdök vele, enyém a felelősség. Úgy vélte, bele fogok bukni, és akkor övé a *na ugye*.

– Látod – mondta az ötletre, mindennek ellenére, vagy éppen azért –, tudsz te, ha akarsz.

Ezt dicséretnek szánta, én meg pofonnak éreztem.

Svédországban, mint minden polgári társadalomban, a civil szervezeteknek, az önszerveződéseknek központi szerepük van, hiszen éppen ezek adják a társadalom polgári jellegét. Az iparszövetségek, szakmai egyesületek, kamarák és más érdekképviselőek, segélyező egyesületek mentén alakult ki a klasszikus kapitalizmus, vagyis a polgárosodás, mégpedig azért, mert szabad emberek szabad döntésén alapuló, a kormányzat által nem befolyásolt (sőt normális esetben akár támogatott) együttműködéséről van szó. Skandináviában országonként úgy tizenegy-tizenkétezer civil egyesület van. Svédországban például száznyolcvanezerről (!) is beszélnek. Itt ugyanis a nonprofit szervezeteket (ideell förening) be sem kell jegyeztetni.

Miután ezek önálló jogi személyek, nincs is erről szóló törvény, a megalakulást követően csupán nyilvántartási számot kell kérni, ami automatikus. Rengeteg különböző szervezet működik, a Török Nők Szövetségétől a Svédországi Ukránok Egyesületén át a strucctenyésztőkig.

Így kerestem és találtam meg a svéd biotermék-egyesületet. Odatelefonáltam, időpontot kértem, fogadtak. Pontosabban az az egy ember fogadott, aki az egyesület adminisztrátora, egyben elnöke volt. Viszonylag szerény irodában ült, és cipő helyett papucsot viselt. Odaadta a svéd biokozmetikum-kereskedők listáját, és megígérte, hogy segít a szervezésben: ő is közzéteszi a tervezett magyar rendezvényt a tagok körében.

Megkerestem a magyar cégeket, leveleket írtam, ecsetelve a piaci lehetőségeket, amelyekben ugyan én sem voltam teljesen biztos, de, mint Fülíg Jimmy mondta, *kockázás nélkül nincs üzlet*.

Végül a harmadik próbálkozásom sikerült is, a szállodával megállapodtam a rendezvényről, amit aztán meghirdettünk az üzleti napilapban is. Egyébként érdekes, hogy az első két szállodában reggelivel fogadtak, amelyekben nem (mert késő délután mentem oda), az kapta meg a rendezvényt.

Nyugtalan voltam, naná, hiszen tudtam, hogy kudarc esetén nem úszom meg egy puha ejnye-bejnyével. Végül úgy egy tucat magyar cég jött el, köztük volt olyan kisvállalkozó, aki egyhuzamban tette meg az utat kocsival (ketten vezettek felváltva) Pesttől Stockholmig, a csomagtartóban a kollekcióval. A papucsos ember betartotta az ígétét, jöttek a svéd cégek rendszeren.

Üzleti kapcsolat is lett bőven, a svédeket nagyon is érdekelték a biokozmetikumok. A szálloda büfébédét is adott. Magyar borokat szolgáltak fel, ezt azonban külön engedélyeztetni kellett a svéd hatóságokkal, a külügyminisztériumon keresztül. Nem azért, mert magyar, hanem azért, mert bor. Ez egyébként minden, házon kívüli rendezvényünk esetében kötelező volt.

Maga Szőke Sakál is eljött látogatóba, de nem maradt sokáig.

Lehet, hogy visszament a kirendeltségre, megnézni, becsuktam-e az ablakot.

Értékelés

Az üzletember-találkozókhöz egyébként nagy segítséget nyújtott, sőt általában a kereskedelmi kirendeltségekkel és a minisztériumokkal együtt alakította ki a féléves-éves programot az azóta természetesen felszámolt

ITD/H, a Magyar Befektetésösztönzési és Kereskedelemfejlesztési Ügynökség. Azért természetesen, mert amikor működött, jól működött, és ami jól működik, az Magyarországon ritkán lesz hosszú életű. Amikor azonban még megvoltak a kereskedelmi kirendeltségek, nem nagyon vették igénybe az ITD/H-t, mint szervezőt. Később annál inkább. Kitűnő szakembergárdája volt, ami újabb érvek bizonyult amellett, hogy a földdel tegyék egyenlővé. Nagy igazság, hogy arról az üzletről, amely valamilyen ok miatt létre sem jön, nem tudunk semmit, még azt sem, mennyit jelentett volna a nemzetgazdaságnak. Így van, illetve volt ez az ITD/H esetében is. Nincs ember, aki megmondja, mekkora veszteséget jelentett, hogy felszámolták. A helyére került intézmények a *magyar vállalatok piacra segítési szándékát* elküldték melegebb éghajlatra.

Stockholmban a fentiek idején még nem volt szükség az ITD/H segítségére. Az üzletember-találkozóknak egyébként az az óriási kockázata, hogy hiába működsz együtt a helyi kamarával, vállalati érdekképviseléssel, szakmai szervezettel, meg az otthoni intézményekkel, hiába küldenek ki százezer meghívót, hiába jeleznek vissza százezren, hogy jönnek, semmi sem biztos. Lehet, hogy a terem kong majd az ürességtől, és a megnyitóra érkező főmufti (Stockholmba akkor nem jött ilyen) ettől nagyon morcossá válik. Ki lehet ugyan engesztelni azzal, hogy valami helyi fő-főmufti fogadja, a rendezvény kudarcát ez nem feledteti. Mi sem felejtjük. Volt példa arra (nem Svédországban), hogy az üzletember-találkozó előtt két héttel még csak tíz helyi vállalat jelezte részvételét. A rendezvényt azonnal lefűjtük, mert inkább semmi, mint a kudarc. Természetes ugyanis, hogy az utóbbinak van hírértéke.